

фактичного матеріалу. Окремі діти мають здібності до пізнавальної діяльності та здатності самостійно встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між явищами та процесами, які відбуваються в географічній оболонці. Роль вчителя полягає у розкритті дослідницького потенціалу таких учнів. Прикладом може слугувати робота учня Ручківської школи Гречки Ростислава. Зрозуміло, що отримані ним в процесі дослідження результати не претендують на географічні відкриття, хоча на локальному рівні і мають елементи новизни. Але найважливішим аспектом є те, що юний науковець набуває досвіду творчої пізнавальної діяльності, розуміє причини географічних явищ та процесів, а це досить важливо для формування цілісної науково-природничої картини світу.

Список використаних джерел

1. Копилець Є. В. Інтегративний потенціал краєзнавчих географічних досліджень учнівської молоді. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії* : зб. наук. пр. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. Вип. 24. С. 53–57.

2. Копилець Є. В. Організація краєзнавчого дослідження учнівською молоддю пониззя малої річки: інтеграційний аспект. *Шості Сумські наукові географічні читання*: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (Суми, 15-17 жовтня 2021 р.) [Електронний ресурс] / СумДПУ імені А. С. Макаренка, Сумський відділ Українського географічного товариства; [упорядник Корнус А. О.]. Елект. текст. дані. Суми. 2021. С. 206-208.

3. Корнеев О. В. Методика шкільного географічного краєзнавства. Х.: Вид. група «Основа», 2007. 144 с. (Б-ка журн. «Географія»; Вип. 1 (37)).

ТУРИСТИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО В СИСТЕМІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

С. А. Мовчан

Андріївський ліцей Полтавської обласної ради, с. Андріївка

Все починається з географії. Географія – ключ до розуміння світу та паспорт на планету Земля. Географія – наука, яка потребує не тільки теоретичних знань, але й практичного розуміння різноманітного світу через візуалізацію, аналіз даних, критичне мислення, тощо. За допомогою освітнього процесу передаються акумульовані знання, вміння та цінності від одного покоління до іншого. Здійснення відбувається різними формами пізнавальної діяльності, таких як сприйняття, увага, пам'ять, уява, мислення; та різних форм навчання, таких як інструктаж, тренування, дослідження, практичний досвід... Географія – одна з фундаментальних наук про Землю, її природу, населення та його господарську діяльність, про взаємодію людей і природи. Вона складається з трьох основних підрозділів: фізична, економічна та соціальна географія. Кожний з цих основних напрямів географії поділяється на окремі спеціалізовані (галузеві) науки.

Дедалі більш динамічною наукою в системі географічних наук стає краєзнавство. Вивчаючи особливості природи, населення, господарства, історії та культури, звичаїв, обрядів та екологічних проблем у рідному краї, краєзнавство є інтегрованою (комплексною) наукою. Географічне, історичне,

екологічне, літературне, етнографічне, мистецтвознавче, лінгвістичне, археологічне краєзнавство вивчають один і той самий об'єкт – рідний край.

Туристичне краєзнавство допомагає зробити навчання більш захоплюючим та ефективним. Туризм це своєрідна піктограма у вивченні географії, це справжня не законсервована географія, яка є чудовим залученням учнів до активного навчання. Це допомагає учням не просто запам'ятовувати інформацію, а розуміти, аналізувати, формуючи власну думку, критично мислити. Ми живемо в глобальному світі, пізнаємо світ, шукаємо відповіді. Навички пізнання рідного краю шляхом туристичного краєзнавства стануть неоціненними у майбутньому житті. Краєзнавство дає можливість виховати справжнього громадянина, використовуючи багатий історичний досвід, випробуваний часом, який є прикладом для наслідування.

Туристичне краєзнавство формується на стику географічного, економічного, історичного й етнологічного краєзнавства, шляхом міждисциплінарного синтезу їх теоретико-методологічних і прикладних напрацювань. Сьогодні туристичне краєзнавство можна назвати одним з ефективних механізмів виховання підростаючого покоління. Це поєднання краєзнавчих ідей і туристичних форм роботи. Всебічне вивчення особливостей рідного краю сприяє формуванню світогляду підростаючого покоління, почуття громадянського обов'язку і відповідальності перед суспільством, і є одним із засобів формування активної життєвої позиції.

Туристичне краєзнавство створює сприятливий фон для формування особистості, це одне з найбільш дієздатних форм патріотичного виховання підростаючого покоління. Перед туристичним краєзнавством постають наступні завдання:

- сприяти відродженню духовності, національної свідомості, любові до рідної країни, виховувати повагу до ЗСУ, людей праці;
- підвищувати результативність навчання й виховання підростаючого покоління;
- сприяти гармонійному розвитку і самовдосконаленню кожної дитини.

Туристсько-краєзнавча діяльність полягає у всебічному дослідженні і вивченні природних, історичних, культурних, соціально-економічних особливостей рідного краю під час туристичних екскурсій, походів, подорожей, експедицій.

Туристсько-краєзнавча робота найефективніша тоді, коли має ідейно-моральну спрямованість, підпорядкована навчально-виховним завданням, пов'язана із життям та практикою державотворення, а її методи відповідають віковим особливостям та інтересам учнів. Отже, в туристсько-краєзнавчій діяльності можна виокремити наступні функціональні можливості:

1. Кожна туристична подорож виховує любов до рідного краю, учить з повагою ставитися до звичаїв, традицій народу (виховна функція).
2. Під час туристичної подорожі відбувається самопізнання, розвиток пізнавальної активності, комунікативних вмінь і навичок (розвивальна функція).

3. Здійснюючи екскурсію чи похід по рідному краю кожен мандрівник пізнає навколишній світ, таким чином отримуючи наукові, культурні, мистецькі знання (пізнавальна функція).

4. Краєзнавці оволодівають навичками спілкування з людьми та правилами поведінки під час подорожі (соціалізуюча функція).

5. Під час туристичної подорожі юні дослідники отримують нові враження, що приносить їм емоційне задоволення (рекреаційна функція).

Наш край особливо багатий на природні, історичні, літературні, мистецькі традиції, тому туристичне краєзнавство набуває особливої унікальності і значимості. Сьогодні майже всі навчальні заклади пройнялися краєзнавчою роботою: шануванням пам'яті Героїв, відродженням давніх українських звичаїв, обрядів, ремесел, фольклорних традицій.

Але війна вносить свої корективи. Тепер ми спілкуємося переважно онлайн. Однак для того, щоб перемогти ворога треба знати географію. Знати, що таке сторони горизонту, і куди рухатися в разі потреби без компаса; як використати водні угіддя та ландшафти для просування по місцевості. І нарешті знати святі міста України. Туристичне краєзнавство – це школа життя, у всій його багатоманітності, це багатогранна навчально-освітня, пошуково-дослідницька діяльність підрастаючого покоління у процесі комплексного вивчення рідного краю.

ОСВІТНІ ЕКСКУРСІЇ У ВИКЛАДАННІ ГЕОГРАФІЇ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ

О. Д. Наровлянський
al_dan@ukr.net

*Український державний центр національно-патріотичного виховання,
краєзнавства і туризму учнівської молоді, м. Київ*

Модернізація методики географічної освіти на сучасному етапі вимагає пошуку найефективніших шляхів організації освітнього процесу у сучасних умовах. Виконання цього завдання, на нашу думку, вимагає вивчення історичного досвіду у вказаній області. Одним з перспективних напрямів підвищення ефективності шкільної географічної освіти можуть стати освітні екскурсії.

Історія розвитку освітніх, зокрема географічних, екскурсій у вітчизняній школі розпочинається наприкінці XIX століття. Саме тоді у окремих навчальних закладах починається проведення екскурсій з учнями здебільшого старших класів. У Києво-Печерській гімназії екскурсії почали проводитися з 1886 року. Перші шість років проводилися ближні одноденні екскурсії, з 1892 року – далекі екскурсії по Росії, з 1900 року – закордонні екскурсії. При цьому у далеких та закордонних екскурсіях брали участь лише випускники гімназії після екзаменів на атестат зрілості, а екскурсії ці розглядалися як «засіб відновлення здоров'я, що порушено під час екзаменів» [8]. У 1892 році було здійснено екскурсію до Криму, у 1894 – на Кавказ, у 1895 – у Фінляндію та